

ทัศนะเรื่องความเสมอภาค ที่ค้นพบในประวัติศาสตร์ไทย*

พรเพ็ญ ชัยตระกูล**

“...in the course of history equality seemed to have been extended gradually from the sphere of ethics to that of law, then to religious belief, politics and society, and finally, in the twentieth century, to economics.”

David Thomson. *Equality*.
(Cambridge, 1949) in Sanford A. Lakoff.
Equality in Political Philosophy.
(Honolulu, 1964), pp. 4-5.

*บทความนี้ปรับปรุงจากบทความสัมมนาทางวิชาการเรื่องมิติต่าง ๆ ของความเสมอภาค จัดโดยคณะกรรมการสภาวិจัยแห่งชาติ สาขาปรัชญา และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ณ โรงแรมลองบีช ชะอำ เพชรบุรี 28-29 มิถุนายน, 2540.

**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

I

คำกล่าวข้างต้นเน้นประวัติศาสตร์แนวคิดเรื่องความเสมอภาคจากเนื้อหาสาระและประสบการณ์ในประวัติศาสตร์ของโลกตะวันตก ซึ่งได้เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบและมีการศึกษาอย่างต่อเนื่องชัดเจนแล้ว

โลกของตะวันตกเป็นโลกที่ผ่านการเรียนรู้และการถกเถียงรวมทั้งการเขียนที่แจ่มชัดอย่างลึกซึ้งเอาจริงเอาจังในทางปรัชญา นับตั้งแต่สมัยกรีก สมัยคริสต์ศาสนารุ่งเรือง สมัยของการแสวงหาความจริงในยุควิทยาศาสตร์และปรัชญาการเมืองสังคมสมัยใหม่ มาถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นยุคที่ตะวันตกได้เรียนรู้ประสบการณ์และต่อสู้เพื่อให้ได้มาเกี่ยวกับอิสรภาพ (freedom) เสรีภาพ (liberty) เสมอภาค (equality) และภราดรภาพ (fraternity) ขบวนการทั้งหมดนี้ไม่ได้กินเวลาแบบ “ม้วนเดียวจบ” หากแต่มีที่มาที่ไปที่ลัมพันธ์กับสิ่งอื่น ๆ อีกมากมายหลายขบวนการทีเดียว

ในที่นี้ผู้เขียนขอละเว้นที่จะพูดถึงเรื่องราวของตะวันตก หรือหลีกเลี่ยงที่จะใช้ทฤษฎีตะวันตกมาสร้างทัศนะเนื้อหาสังคมไทยซึ่งมีรูปแบบการเคลื่อนไหวทางประวัติศาสตร์อันแตกต่างกัน แต่ผู้เขียนก็ยังเห็นว่าแม้ประวัติศาสตร์คือตัวบ่งลักษณะเฉพาะของทุกสิ่งทุกอย่าง ก็ยังไม่อาจตัดตัวเองไปจากลักษณะกฎพื้นฐานของความเป็นมนุษย์และสังคม(อันเป็นลักษณะทั่วไป)ออกได้โดยเด็ดขาด และประวัติศาสตร์ก็ไม่ควรปฏิเสธว่าลักษณะกฎพื้นฐานนั้นเป็นเรื่องไม่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โดยถือว่าเป็นสังคมศาสตร์เพียงอย่างเดียว ดังนั้นการศึกษาที่รวบรวมจากประสบการณ์ของมนุษย์และสังคมซึ่งผ่านมาในอดีต รวมทั้งสติปัญญาวิเคราะห์ของมนุษย์ที่ทำให้เกิดทัศนะต่อสิ่งที่เรียนรู้ จะทำให้มนุษย์ในที่ต่าง ๆ เรียนรู้จากกันและกันได้ มีความคิดตรงกันได้โดยไม่ได้ออกเลียนจากกัน หรือที่ลอกเลียนจากกันก็จะสามารถสร้างลักษณะเฉพาะขึ้นแก่ตัวเอง สิ่งที่ทำหายที่สุดก็คือการเสนอลักษณะเฉพาะของมนุษย์และสังคมแต่ละแห่งออกมาให้ได้เพื่อที่จะรู้ และนำความรู้มาเปรียบเทียบแยกแยะความหลากหลายของมนุษย์และสังคมอีกชั้นหนึ่ง สุดท้ายเพื่อแสวงหาแนวทางพัฒนาการของวัฒนธรรมและนามธรรมในแต่ละสังคมให้ไปในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม สืบทอด

ประวัติศาสตร์ และเข้าใจความเป็นอุดมคติสากลให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ในที่นี้ผู้เขียนขอกล่าวเพียงตั้งข้อสังเกตสำหรับการศึกษาค้นคว้าที่ลึกซึ้งต่อไปเกี่ยวกับทัศนะความเสมอภาคในสาระประวัติศาสตร์ของไทย ซึ่งโดยบังเอิญเป็นเรื่องที่ผู้เขียนสนใจอยากศึกษาในเชิงภาษา ภาพสะท้อนของความคิดในกฎประเพณี กฎหมาย ความเชื่อ สังคม การเมือง และเศรษฐกิจ เรื่องนี้ในบ้านเรามีผู้สนใจศึกษาค้นคว้าน้อยมาก รวากับว่าในอดีตบ้านเรามีเรื่องของความเสมอภาคน้อยจนไม่อยากศึกษา!

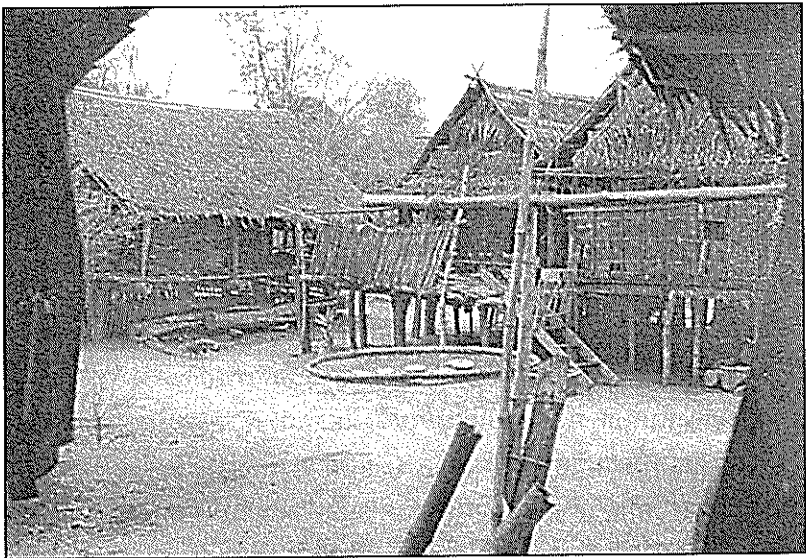
ผู้เขียนค่อนข้างจะเห็นด้วยกับข้อสังเกตของ David Thomson ที่ยกมาเป็นคำนำ จริง ๆ แล้วสังคมไทยมีเรื่องความเสมอภาคอยู่ในสาระประวัติศาสตร์ของตัวเอง ก่อนที่รัฐจะมีอำนาจ ก่อนที่ศาสนาจะตั้งมั่น ก่อนที่กฎหมายของรัฐจะทำให้เกิดการแบ่งชนชั้นอย่างชัดเจน ก่อนที่การปกครองของชนชั้นปกครองจะทำให้เกิดวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่างมากระหว่างวัฒนธรรมราชรัฐกับวัฒนธรรมหลวง ก่อนที่สังคมจะพหุพหุค่านิยมเอาเงินทองและยศฐาบรรดาศักดิ์เป็นบรรทัดวัดหลักความเสมอภาค และก่อนที่จะรับแนวคิดความเสมอภาคแบบฝรั่งเข้ามาล่าสุด คนไทยและสังคมไทยมีหลักการแห่งความเสมอภาคอยู่เดิมแล้วภายในหลักจริยธรรมของชุมชนหมู่บ้าน มีคนศึกษาเรื่องหมู่บ้านกันมาก แต่การศึกษาเรื่องหลักจริยธรรมของชุมชนหมู่บ้านในเชิงปรัชญาการเมืองและประวัติศาสตร์ยังเข้าไม่ถึงแก่นัก

ถ้าเราสังเกตดูพื้นฐานสังคมของชาวบ้าน ในทางภาษาเราไม่เห็นร่องรอยคำที่แสดงว่ามีลักษณะความเป็นชุมชน (Commune) อยู่มากนักนอกจากคำว่าบ้าน ซึ่งหมายถึงหมู่บ้าน คำว่า หมู่ ในที่นี้จึงเป็นคำที่แสดงความเป็นชุมชน ความหมายที่เรารู้โดยทั่วไป หมู่แปลว่า กลุ่ม หรือ พวก หรือเหล่า หมู่บ้านจึงหมายถึงชุมชนที่คนมาอยู่รวมกัน แต่บนพื้นฐานของอะไรเรายังมองไม่เห็นชัดเจนด้วยสัญลักษณ์ภาษาถ้อยคำ ต่อเมื่อผู้เขียนได้ตรวจสอบภาษาของกลุ่มคนไทยหนุ่มที่มีภาษาใกล้ชิดกับไทยพวกเรามากที่สุด ก็ได้ทราบว่า หมู่ มีความหมายอีกอย่างหนึ่งแปลว่า ญาติ สายตระกูล ความหมายนี้กลุ่มพวกไทยนุ่งยังใช้อยู่จนทุกวันนี้ หมู่บ้าน ในความหมายที่ผู้เขียนจะให้ใหม่และในความหมายดั้งเดิมที่สุดของมันเองก็คือ ชุมชนของคนที่อยู่รวมกันโดยเป็นญาติสายสกุล

เดียวกัน ความเป็นญาติ (kinship) เป็นพื้นฐานของการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นพวกเป็นเหล่า ความเป็นกลุ่มเป็นพวกเป็นเหล่าจึงมีความหมายโดยปริยาย เท่ากับความเป็นญาติ หลักการปกครองในหมู่บ้านจึงเป็นการอยู่ร่วมกันแบบ สมานฉันท์ หรือจะเรียกว่าเป็นประชาธิปไตยรักแก้วของสังคมไทยและโดย เป็นสาระเนื้อในแห่งความรู้สึกรักใคร่ในทางสังคมการเมืองของคนไทยเบื้องต้น หลักสมานฉันท์บนพื้นฐานของความเป็นญาติแท้ที่จริงก็คือ ภราดรภาพ (fraternity) นั่นเอง เราคงไม่ต้องไปเรียกหาภราดรภาพแบบฝรั่งที่ไหนอีก เพราะหลักภราดรภาพของฝรั่งมาจากหลักของศาสนาคริสต์อันแปลกแยก สำหรับคนไทย

หลักภราดรภาพนี้นำมาซึ่งหลักความเสมอภาค (equality) ในสังคม บุพกาลของคนไทย เราอยู่อย่างเอนกกลาง ๆ ว่ามีระบบการรวมกันเป็นของกลาง ก่อนที่ระบบกรรมสิทธิ์ในระบบเจ้าและขุนนางจะเกิดโดยก่อความไม่เสมอภาคขึ้น ระบบของกลางหรือระบบกรรมสิทธิ์ร่วมในชุมชน (commune) มีเป็น ลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของคนไทย แต่เราขาด ภาพสัญลักษณ์ทางภาษาที่จะอธิบายให้ชัดเจนเหมือนกับระบบเครือญาติในหมู่บ้านที่กล่าวไปแล้วนั่นเอง ตลอดเวลาที่ผู้เขียนพยายามคิดค้นสิ่งเหล่านี้ แม้จะ ยังไม่มั่นใจนัก แต่ก็อยากจะเสนอในที่นี้ก่อนว่า การสืบเสาะหาร่องรอยลักษณะ ของสังคมบุพกาลของคนไทยในอดีตนั้นมีทางวิเคราะห์ที่ดีได้อย่างหนึ่งคือ ภาษา ผู้เขียนใคร่ขอเสนอว่าเราจะมีคำเก่า ๆ ที่ให้ความหมายดีกว่าคำว่า “ของกลาง” ซึ่งฟังดูเป็นกลาง ๆ ไม่สื่ออะไร ไม่เห็นเป็นสัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์แทน ความหมายได้อย่างชัดเจน กลุ่มคำที่ผู้เขียนจะเสนอในที่นี้เป็นสิ่งใหม่ที่ยังไม่เคย เห็นใครพูดถึงมาก่อน นั่นคือ ไรนาสาโท เราได้รับรู้ความหมายจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตซึ่งเคร่งครัดในหลักแห่งภาษาต้นแบบบาลี-สันสกฤตว่า สาโท คือ เหล้าชนิดหนึ่งสีขาวยังไม่ได้กลั่น และวงเล็บภาษาบาลีไว้ว่า สาทุ พร้อมกับความกังขาที่ไม่แน่ใจว่าใช้หรือไม่ด้วยเครื่องหมาย? ที่กำกับตามมา เราทราบกันดีอยู่แล้วว่าสำนักราชบัณฑิตของเรานั้นชอบลากคำเข้าบาลี-สันสกฤต เสมอ แต่ในที่นี้ผู้เขียนขอเสนอความเห็นใหม่ เพราะรู้สึกขัดแย้งที่เห็นคำว่า เหล้า ไปเข้ากับไรนา ซึ่งไม่น่าเข้ากันได้ ที่พูดกันเห็นมีแต่ “เหล้ายาปลาบั้ง” สำหรับ

ผู้เขียนซึ่งต้องอาศัยการเรียนรู้ภาษาเวียดนามเข้าช่วยคลำหาทางหาความหมายของคำว่า สาโท เห็นว่ามีคำ ๆ หนึ่งในภาษาเวียดนามซึ่งเป็นที่รู้จักของคนเวียดนามดี คือ คำว่า xã (ซ๋า) มาจากภาษาจีนว่า 社 (เซ่อ) แปลว่า ที่ดิน, การรวมกรรมสิทธิ์หมู่บ้าน (commune), ชุมชน และอีกคำหนึ่ง thôn (โธน) ในภาษาจีนว่า 村 (ชุน) ความหมายคือ หมู่บ้าน คำรวม xã thôn ในภาษาเวียดนามแปลตรง ๆ ได้ว่า หมู่บ้าน ซึ่งแสดงถึงสภาพความเป็นชุมชนของหมู่บ้าน (Commune) อย่างเข้าถึงลูกถึงคำเห็นชัดแจ้ง นำแปลกที่ภาษาไทยหายไป เราไม่เห็นมีก็เพราะเราไม่เคยคิดสงสัยว่า ไธนาสาโทที่เราจำโดยไม่เข้าใจว่า หมายถึง ไธนา กับ เหล้า มันมีความหมายอย่างอื่นที่อาจจะเข้าทำดูดีกว่าและทำให้รู้ถึงสิ่งสำคัญอะไรบางอย่างของรูปแบบสังคมการเมืองของคนไทยดั้งเดิม ผู้เขียนจึงอยากจะสันนิษฐาน 2 ทางว่า ไธนาสาโท ที่เป็นเสียงเต็ม น่าจะเป็น ไธนาสาโธน การกร่อนเสียงเป็นอุบัติการณ์ทางภาษาที่เกิดขึ้นได้ ก็อย่างที่คนไทยในปัจจุบันพูดจาไม่ชัดถ้อยชัดคำ เสียงสั้นลงพยัญชนะตัวท้าย

วิถีชีวิตในหมู่บ้านดอนมะนาว จ.สุพรรณบุรี

ผู้เฒ่าในชนบท เกิด ทำกิน และอยู่จนถึงแก่เฒ่าในท้องถิ่นเกิด

หายไปอย่างวิปริต ไม่มีใครว่าอะไรพูดกันจนเป็นบรรทัดฐานไปแล้ว ถ้าไม่ใช่ตามการวิเคราะห์ทางนี้ก็อาจเป็นอีกทางได้ว่าคนไทยออกเสียง “สาโท” มาแต่แรก ไร่นาสาโทน หรือ ไร่นาสาโท ในความคิดของผู้เขียนคือคำที่สามารถแสดงความเป็นระบบกรรมสิทธิ์ร่วมของหมู่บ้าน หรือที่ดินที่เป็นของหมู่บ้าน เป็นของชุมชนอย่างชัดเจน ถ้าเป็นไปตามนี้ก็แสดงว่าร่องรอยของรูปแบบหมู่บ้านไทยได้เข้าผสมแนวคิดของระบบกรรมสิทธิ์รวมจากกลุ่มชนชาติที่ใกล้เคียงกันโดยเฉพาะพวกเยวีย หรือพวกเวียดนาม เป็นแนวคิดแบบจีน

ไรร่นาสาโท (ไรร่นาสาโทน) หรือ ระบบที่ดินกรรมสิทธิ์ร่วม (สา) คือ พื้นฐานของสังคมการเมืองแบบหมู่บ้านซึ่งมีหลักภราดรภาพมาจากความเป็นญาติและคือเครื่องบ่งชี้ความเสมอภาค (equality) ที่คนจะมีสิทธิ์อยู่ในหมู่บ้านร่วมแรงร่วมใจทำมหาากินบนผืนดินที่เดียวกันโดยทุกคนร่วมกันเป็นเจ้าของ ผลผลิตต้องแบ่งปันกันอย่างยุติธรรม ที่ดินก็ต้องแบ่งปันให้ทุกคนได้ทำกินอย่างทั่วถึง

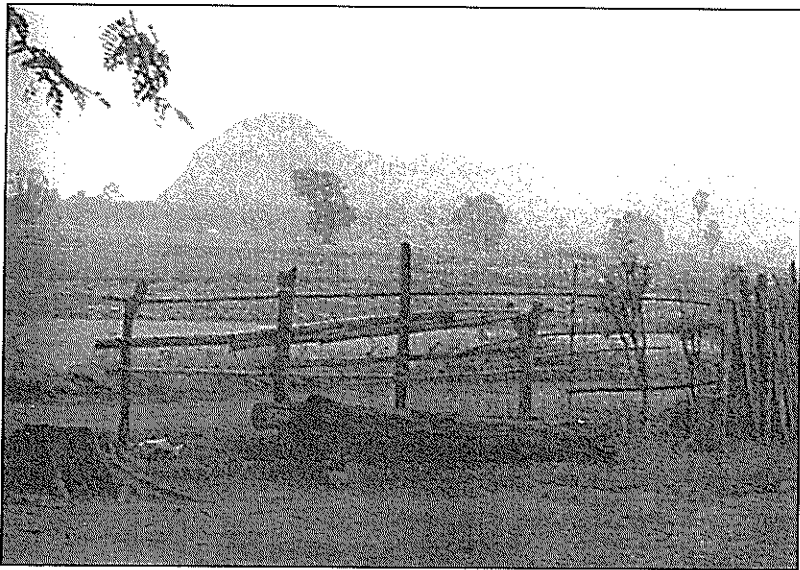
แล้วบนพื้นฐานนี้ระบบระเบียบหรือกฎจริยธรรมของสังคมคืออะไร ที่มองเห็นได้ตรงนั้นจะเป็นหลักธรรมของหมู่บ้านที่อาจเรียกได้ว่า “พี่น้องพวกพ้องเดียวกัน” ซึ่งบอกลักษณะการรวมตัวในหมู่บ้าน และบ่งถึงคุณธรรมที่คนในหมู่บ้านจะต้องคำนึงถึงร่วมกันก็คือพื้นฐานหลักของความเป็นญาติ ในกรณีที่หมู่บ้านขยายตัวมีสมาชิกที่ไม่ใช่ญาติกันจริง ๆ เกิดขึ้น ความหมายที่ขยายออกไปก็คือ บ้านใกล้เคียงนั่นเอง ซึ่งจะถูกนับเป็นพี่บ้านน้องบ้านได้เช่นกัน

ขอแยกการอธิบายให้ละเอียดขึ้นอีก กลุ่มคำว่า พี่น้องพวกพ้องเดียวกัน นั้น กันแน่จริง ๆ ก็คือความหมายว่า พี่น้องสายสกุลเดียวกัน หรืออีกนัยหนึ่งอาจเรียกได้ว่า บ้านช่องห้องหอเดียวกัน คำว่า บ้านช่องห้องหอ เราพากันเข้าใจอย่างตื้นเขินมานานแล้ว โดยมักคิดว่าเป็นบ้านเรือนที่อยู่ธรรมดา ถ้าจะเรียงคำใหม่ตามการสันนิษฐานของผู้เขียน แยกคำได้ดังนี้ บ้านห้อง ช่องหอ เมื่อลองตรวจดูคำภาษาไทยนุงที่ตรงกัน ห้อง แปลว่า เรือน หรือ บ้าน คำว่า หอ แปลว่า สกุนต์ หรือตระกูล ส่วนคำว่า ช่อง ผู้เขียนอาศัยภาษาเวียดนามซึ่งมีความใกล้ชิดกับภาษาไทยนุงและภาษาไทยของเรามาก ได้ความว่า ช่อง แปลว่า เส้นสายสืบต่อลงมาจากเทือกเขาเหล้ากอ ดังนั้น ช่องหอ ก็พอดีตรงกับคำว่า dòng họ (สองเหาะ) ในภาษาเวียดนาม แปลว่า สายสกุล หรือสายตระกูล ดังนั้น บ้านช่องห้องหอก็คือพื้นฐานที่มาจากหมู่บ้านโดยรวมกลุ่มพรรคพวกสายตระกูลเดียวกัน ส่วนกลุ่มคนที่ไม่ใช่ญาติ แต่มี “ห้อง” ใกล้เคียงกัน จึงเป็นอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งรวมอยู่ด้วยกันในสังคมโดยเรียกว่า บ้านใกล้เคียงนั่นเอง

ในสังคมเครือญาติเช่นนี้ มีระบบควบคุมทางจริยธรรมที่เรียกว่า ผี และ ผีที่น่าจะได้รับการเคารพบูชาอย่างใกล้ชิดที่สุดก็คือ ต้า ผีดำหรือผีบรรพบุรุษเป็นผีที่ถูกอัญเชิญให้สถิตในเรือนจนเกิดการสับสนว่าเป็นผีเรือน ต้าในภาษาไทยนุงและไทยลาว แปลว่า บรรพบุรุษ คนไทยนุงมีพิธีกรรมที่เรียกว่า สิ่งดำ ซึ่งเป็นพิธีต้อนรับบรรพบุรุษ หรือจริง ๆ ก็คือการเซ่นไหว้บรรพบุรุษนั่นเอง การรู้จักนับถือบรรพบุรุษจึงเป็นจริยธรรมของชาวบ้าน เพราะความเชื่อว่าการนับถือต้ามะจะทำให้ชีวิตและบ้านเรือนปลอดภัย มีแต่ความสงบสุขเท่านั้น ปรากฏจากโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน ซึ่งในการให้ร้ายของผีมีความเชื่อที่เก่าแก่ของพวกไทยนุงว่าเกิดจากการกระทำของผีต่อ ผีต่อจึงเป็นผีโรคภัยไข้เจ็บ หรือถ้าประสบบกับภัย

อื่น ๆ ที่ร้ายแรงก็เชื่อว่าเป็นการกระทำของ ผีร้าย ซึ่งเป็นผีร้ายรังควานผู้คน ถ้าเมื่อไหร่ได้ยินคนไทยพูดว่าผีเข้าผีหลอกก็แปลว่าอยู่ในสภาพย่ำแย่ปราศจากที่พึ่งที่จะช่วยเหลือได้ มีทุกขรุมเข้ามาทุกด้าน

จริยธรรมของสังคมไทยเมืองแรกถือตามหลักบัญญัติที่ปฏิบัติกันมาจกบรรพบุรุษสืบต่อถึงลูกหลาน และนี่ก็คือกฎเกณฑ์ของหมู่บ้าน เป็นกฎจารีตซึ่งถ้าหากมีการละเมิดจะถือว่าเป็นการผิดผี ศีลธรรมของชาวบ้านมีกำเนิดมาจากระบบเครือญาติ และมีระบบอาวุโสในระบบเครือญาติด้วย ระบบอาวุโสซึ่งเราก่อนข้างไปเน้นที่ระบบสงฆ์ในพุทธศาสนาว่าเป็นที่มาในสังคมไทย ความดั้งเดิมของระบบอาวุโสแท้จริงเริ่มจากระบบเครือญาติก่อน เป็นพื้นฐานเก่าแก่และเป็นแก่นรากที่แท้จริงซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันภายในหมู่บ้านหรือชุมชนหมู่บ้านเป็นระบบที่ไม่ได้เกิดจากการตั้งกฎระเบียบเพื่อการปกครอง (rule) แต่เพื่อการปรองดองและการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ (compromised and harmonized coexistence) ความรักความเกรงใจฉันท์ญาติเกิดขึ้นในหมู่เครือญาติและ

เอกภาพของชีวิตกับธรรมชาติ

ขยายไปถึงบ้านใกล้เคียงด้วย ทุกคนในหมู่บ้านเดียวกันจึงเปรียบเสมือนพี่น้องหรือเป็นญาติกันทั้งนั้น บรรดาผู้เฒ่าผู้แก่ในฐานะผู้นำการประกอบพิธีกรรม ผู้สามารถเป็นที่อ้างอิงความรู้เก่าแก่รวมทั้งเรื่องราวของหมู่บ้าน คือผู้ที่ชาวบ้านยกให้เป็นผู้มีอำนาจตัดสินชี้ขาดกรณีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ผู้นำของหมู่บ้านจึงต้องเป็นชาวบ้านผู้มีอาวุโส มีเงื่อนไขในแง่วัยวุฒิคุณวุฒิ และต้องเป็นผู้นำทางด้านศีลธรรมของชาวบ้านได้ด้วย หากมีความต่างพร้อยก็จะเป็นที่ยอมรับนับถือ ประชาธิปไตยดั้งเดิมของชาวบ้านจึงเป็นประชาธิปไตยที่ยึดโยงอยู่กับศีลธรรมจริยธรรมของชาวบ้านเอง

อะไรที่จะแสดงว่าจริยธรรมสังคมของชาวบ้านเป็นที่ยอมรับและรับรองของชาวบ้านอย่างถาวร นั่นคือการแสดงออกทางพิธีกรรม ถ้าไม่ปฏิบัติพิธีกรรมก็จะเท่ากับไม่รักษาขนบธรรมเนียมของบรรพบุรุษ ซึ่งจะทำให้ไม่ได้รับการคุ้มครองจากผีดำ หรือผีบรรพบุรุษต่อไป ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ที่บรรพบุรุษได้กำหนดขึ้นและปฏิบัติกันต่อ ๆ มาถูกถือเป็นแนว (คลอง) หรือ รอย (รีต, ฮีต) ซึ่งบรรดาหมู่บ้านลูกหลาน (descendants) จะต้องดำเนินตาม ทั้งนี้เพื่อความสงบสุขปลอดภัยของทุกคนและส่วนรวมร่วมกัน (collective security) สังคมไทยโบราณมีฮีตคลองหรือแบบแผนขนบธรรมเนียมของบุพชนเป็นเครื่องชี้ความถูกต้อง ความถูกต้อง (righteousness) ของชาวบ้านจึงวางอยู่บนพื้นฐานของระบบอาวุโสในระบบเครือญาติ ซึ่งค่อนข้างเข้มงวดไม่ให้มีการเดินนอกเรืตนอกรอย ผู้ที่ผิดผี นอกเรืตนอกรอย ก่อความไม่ปลอดภัยของผู้อื่น กฎเกณฑ์การลงโทษแบบโบราณเห็นจะเป็นการประณามและการสาปแช่ง รวมไปถึงการขับออกจากหมู่บ้าน ตัดขาดความเป็นสมาชิกของชุมชน ซึ่งประการหลังคงเป็นเรื่องที่น่ากลัวมากสำหรับชาวบ้าน เพราะการขาดจากชุมชนจะเท่ากับการขาดสิทธิอยู่อาศัย การถือครองที่ดินร่วม การครอบครองผลผลิต และที่ทำมาหากินของตน

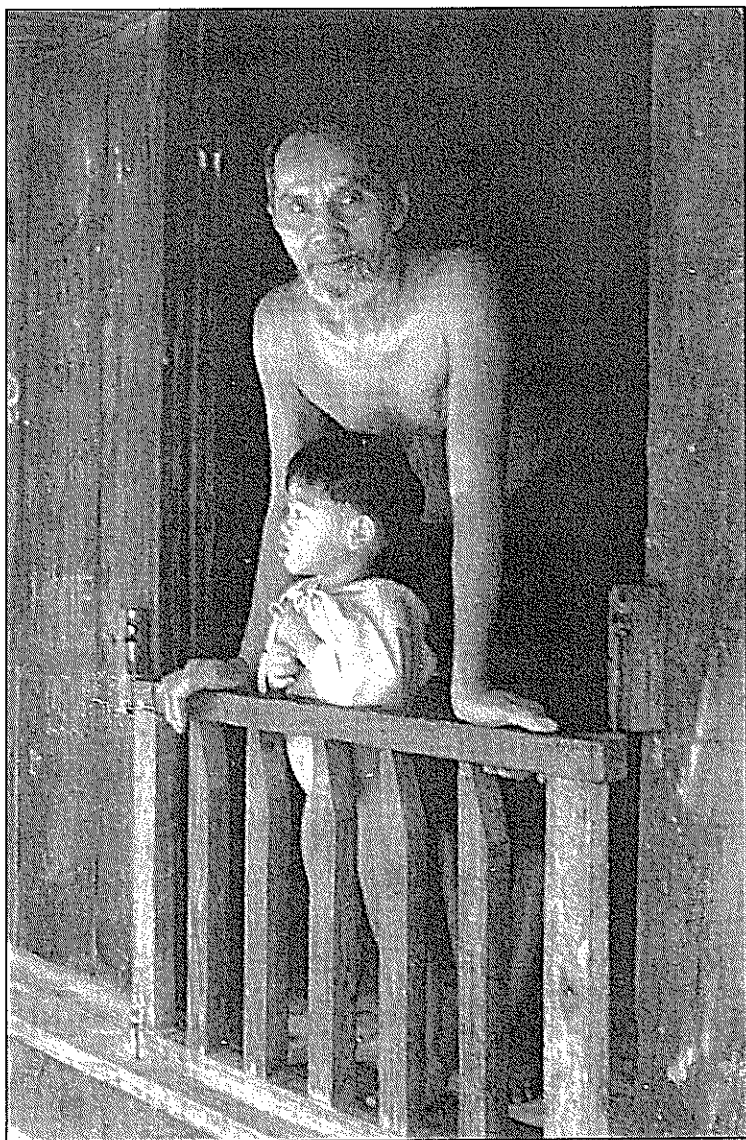
II

ที่กล่าวมาต้องการจะชี้ให้เห็นว่าแนวความคิดเรื่องความเสมอภาคในสังคมไทยบุพกาลเกิดขึ้นภายในหมู่บ้านซึ่งใช้หลักจริยธรรมที่อาจจะเรียกได้ตรง ๆ ว่าจริยธรรมหมู่บ้าน หรือจริยธรรมชุมชนเครือญาติ เป็นกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกันในชุมชน (communal law) ซึ่งสร้างกฎระเบียบประเพณีของสังคมต่อ ๆ กันมา (customary law) ดังนั้น ความเสมอภาคในประวัติศาสตร์ของคนไทยจึงมีรากกำเนิดในชุมชนเครือญาติ แม้ว่าสังคมหมู่บ้านหรือสังคมชุมชนเครือญาติจะต้องเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปตามการเปลี่ยนแปลงของกระแสประวัติศาสตร์ก็ตาม แต่ก้นบึ้งจิตใจของคนไทยยังเก็บตะกอนของวัฒนธรรมชุมชนเครือญาติไว้อย่างดี

อาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของชุมชนหมู่บ้านจากยุคบุพกาลเข้าสู่ยุคการพัฒนาของรัฐบาลชุมชนเมือง ซึ่งทำให้เกิดรูปแบบการปกครองที่ควรจะเรียก

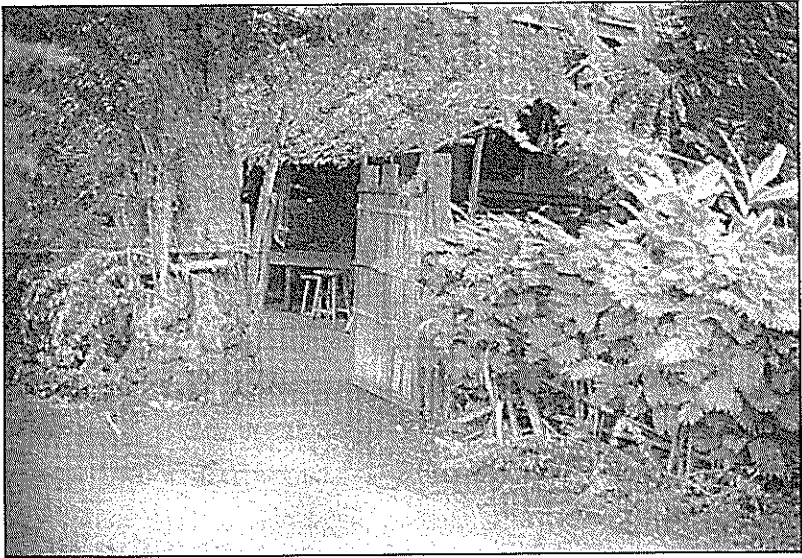
ความสมานฉันท์ของสองตายาย ขุนยวม แม่ฮ่องสอน

สายใยผูกพันของตากับหลานบ้านระแหง จ.ตาก

ได้ว่า พ่อขุน—พญา เป็นช่วงตอนสำคัญที่จะทำให้เกิดการแบ่งกลุ่มชนชั้นขึ้นในสังคม ระบบ พ่อขุน—พญา เป็นรูปแบบสังคมการเมืองที่แผ่กระจายไปทั่วในกลุ่มของพวกคนไทยสิบสองปันนา ล้านนา และกลุ่มคนลาว (ล้านช้าง) กลุ่มคนไทยในเวียดนามรวมทั้งกลุ่มคนไทยในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา หลักฐานศิลาจารึกในช่วงสมัยสุโขทัยได้ช่วยขยายความเป็นไปของประวัติศาสตร์ไทยระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 13-14 ได้เป็นอย่างดี ชนชั้นปกครอง (พ่อ, ขุน, พญา) ได้แผ่ขยายอำนาจของเมืองเข้าควบคุมหมู่บ้าน สร้างระบบการปกครองแบบ พ่อขุน—พ่อพญา ขึ้นมาในชุมชนเมือง

มีสิ่งที่คุณเขียนจะต้องขอกว่าแสดงความคิดเห็นที่คัดค้าน และตั้งข้อสันนิษฐานใหม่เกี่ยวกับระบบพ่อขุน—พ่อพญา ก็คือ ความเชื่อและการเข้าใจของนักประวัติศาสตร์รวมทั้งนักอื่น ๆ ที่คิดว่าระบบพ่อขุน—พ่อพญา เป็นระบบ “พ่อปกครองลูก” นั้น ดูเหมือนว่าคงจะอาศัยดูหลักฐานจากคำว่า พ่อ นำหน้าคำว่าขุน หรือ พญา นั้นเอง ผู้เขียนกลับไปหาคำศัพท์ของพวกไทยนุงค้นพบว่า มีคำที่ออกเสียงว่า พ่อ มีความหมายว่า ภูเขา ส่วนคำว่า พญา หรือ พ่อพญา แปลว่า ภูเขาหิน (ภูผา) เพราะฉะนั้น พ่อขุน ก็คือ ขุนเขา และพ่อพญา ก็คือ ภูผา (เพี้ยผา) นี่เป็นระบบ “พ่อ” “ขุน” “พญา” หรือระบบ “การปกครอง” ก่อนที่เราจะใช้คำเรียกผู้นำว่า “กษัตริย์” ดังนั้น “พ่อขุน” “พ่อพญา” จึงไม่ใช่ระบบพ่อ (บิดา) ปกครองลูกอย่างค่อนข้างแน่นอน เมื่อเกิดระบบนี้ขึ้น ตำแหน่ง “พ่อบ้าน” ได้เริ่มปรากฏในหน้าประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน “พ่อบ้าน” ในที่นี้ก็คือ ผู้ปกครองดูแลหมู่บ้าน ซึ่งก็จะต้องมีความสัมพันธ์กับ “พ่อเมือง” หรือ ผู้ปกครองเมือง ฐานหมู่บ้านได้ทำให้เมืองขยายตัวกลายเป็นบ้านเมือง และผู้ควบคุมบ้านเมืองก็คือพ่อขุน—พ่อพญานี้เอง สิ่งที่ทำให้ผู้เขียนค่อนข้างมั่นใจยิ่งขึ้นในการตีความตรงนี้ก็คือ เมื่อได้ตรวจสอบความหมายของคำว่า “พ่อ” ซึ่งเป็นคนละคำกับคำว่า “พ่อ” ที่แปลว่า “บิดา” แต่เป็นคำเดียวกับคำที่มีความหมายคือ “ภูเขา” ผู้เขียนพบว่า “พ่อ” ยังแปลว่า “ผู้เป็นใหญ่” “ผู้เป็นหัวหน้า” หรือ “ผู้นำ” ด้วย นี่เป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดชนชั้นปกครองในสังคมไทย เป็นจุดต่างจุดแยกที่จะทำให้แนวความคิดเรื่องความเสมอภาคของชาวบ้านเสื่อมถอยไปโดยหลีกเลี่ยงให้กับระบบที่มี “อำนาจ” (power) ซึ่งเป็น “อำนาจในทางการเมือง”

รั้วระฆังและเสาประตูมะขามเทศต้นใหญ่ บ้านตีมิดริมทางสัญจรที่นครปฐม
แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์และการตั้งถิ่นฐานที่ยาวนานไม่ขาดสาย

(political authority) ที่ไม่ยึดกับระบบจริยธรรมหมู่บ้าน แต่กลับพัฒนา
พุทธศาสนาขึ้นมาแทน และในที่สุดผู้นำหรือผู้ปกครอง (ruler) ในระบบนี้
ที่มาพร้อมกับชุดของภาษาใหม่แห่งอิทธิพลบาลี-สันสกฤต ก็ได้กลายเป็น
“มหาดรรมาธิราช” หรือ “ธรรมมิกิราช” ผู้สร้างแนวความคิดใหม่ที่จะเริ่ม
พัฒนาเข้าสู่ระบบ “กษัตริยธิราช” ในแนวความคิดแบบฮินดูเชมร ทั้งหมดนี้
เริ่มต้นมาจากพ่อขุน-พ่อพญา นี้เอง

ในสมัยสุโขทัยเราเห็นภาพของเมืองสุโขทัยสามารถขยายอาณาเขตรวม
เมืองต่าง ๆ เป็นอาณาจักรใหญ่คู่กับทางเหนือซึ่งมีอาณาจักรล้านนาและล้านช้าง
ส่วนที่รายรอบออกไปเราก็เห็นอาณาจักรอันยิ่งใหญ่ของเขมรหมดอำนาจ
อิทธิพลของอาณาจักรทางทะเลในอินโดนีเซียหลังราชวงศ์บนเกาะชวาเสื่อมลง ก็
ไม่มีอาณาจักรใดยิ่งใหญ่ขึ้นมาอีก ในขณะที่อาณาจักรมาเลย์บนคาบสมุทรมลายู-

ยุคกำลังจะเปิดหน้าประวัติศาสตร์อันรุ่งเรืองแห่งศาสนาอิสลาม อาณาจักรสุโขทัยเติบโตจากชุมชนเมือง พัฒนาระบบ “พ่อ” หรือจะเรียกว่า “เจ้าขุน” “เจ้าพญา” ดังที่ปรากฏในหลักฐานศิลาจารึกเป็นคำที่ใช้เรียกผู้ปกครองด้วย ตรงนี้ทำให้เราพอจะเทียบคำว่า “พ่อ” กับคำว่า “เจ้า” ได้คือ มีความหมายแทนกัน หมายถึง “ผู้มีอำนาจสูงสุด” หรือ “ผู้เป็นใหญ่” และในที่สุด “เจ้า” ก็จะเข้าอยู่ในระบบชนชั้นที่สูงสุดอย่างเป็นระบบในกฎหมายพระไอยการตำแหน่งนาพลเรือน สมัยพระบรมไตรโลกนาถ หรือในสมัยต้นอยุธยา ราวตอนกลางของคริสต์ศตวรรษที่ 15 เท่ากับว่าระบบชนชั้นได้ถูกกำหนดขึ้นเป็นกฎหมาย โดยไล่ระดับชั้นตามศักดิ์นาจากสูงสุดไปหาต่ำสุด จากระดับเจ้าเป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่เป็นข้าราชการผู้น้อย ไปจนถึงพระสงฆ์ ไพร่ และทาส ในระบบการแบ่งฐานะของคนในสังคมนี้ เราจะเห็นอย่างชัดเจนถึงการกำหนดตำแหน่งทางการปกครองยศศักดิ์รวมทั้งการเทียบชั้นของคนด้วยจำนวน “นา” เพราะฉะนั้น “นา” ในที่นี้จึงควรแปลว่า “ฐานะ” หรือ “ตำแหน่ง” ทางสังคม

แม้ว่ากษัตริย์สุโขทัยจะไม่ใช่อำนาจที่อ้างหลักแห่งเทวราชา หรือลัทธิเทวราชาจนเห็นได้เป็นกรอบชัดเจน โดยมีหลายสิ่งในหลักฐานศิลาจารึกชี้ให้เห็นว่ากษัตริย์สุโขทัยยังอ้างอิงระบบเครือญาติกับการนับถือผี (ปู่ขุน) และแม้แต่การเรียกชื่อผู้นำก็เอาไปเทียบเคียงกับ ขุนเขา ซึ่งเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่อย่างหนึ่งในแนวคิดเชิงนิเวศน์และความเชื่อบุพกาล อย่างไรก็ดี การปกครองสมัยสุโขทัยก็เป็นเครื่องบ่งชี้ชัดเจนไปในตัวว่า ระบบกษัตริย์หรือผู้นำเป็นแนวคิดลักษณะซ้อน 3 ระบบอยู่ด้วยกัน กล่าวคือ พ่อขุน-พ่อพญา ดังกล่าวไปแล้ว ระบบแรกเกิดจากการพัฒนาของเมืองกับหมู่บ้าน ดังนั้น ก่อนที่เราจะรู้จักคำว่า “ประเทศ” ซึ่งเป็นภาษานอก เราใช้คำว่า “บ้านเมือง” ของเราเอง ส่วนอีก 2 ระบบเป็นอิทธิพลอินเดียเข้ามา นั่นคือ เทวราช และธรรมิกราช ในการนี้เราต้องทำความเข้าใจก่อนว่าทั้ง 2 ระบบถูกแบ่งด้วยกรอบภาษาสันสกฤตและบาลีตามลำดับ ถ้าเราดูหลักฐานศิลาจารึกสมัยสุโขทัย การใช้พระนามเรียกกษัตริย์ อย่างเช่น ธรรมราช หรือ ธรรมราชา อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดคิดว่าเป็นกษัตริย์ที่อ้างหลักแนวคิดทางพุทธศาสนา แต่ที่จริง ธรรมราชในภาษาสันสกฤตนั้นเป็นนามของเทพหลายองค์ คือ พระยม ยุธิษฐิร และอรชุน การเรียกกษัตริย์ทั่ว

ไปก็เรียกว่าธรรมราชหรือธรรมราชาเช่นกัน ธรรมในที่นี้ แปลว่า ผู้ปกครอง ดังนั้น มหาธรรมราชาที่ใช้ได้ตรงกันกับแนวคิดเดิมคือ พ่อขุน ชุนหลวง ชุน-พญา ของไทย ภาพของรัฐแบบราชาอาณาจักรก็ชัดเจนลงที่แนวความคิดนี้

ส่วนธรรมิกราช หรือธัมมราช ในภาษาบาลีจึงเป็นคำในความหมายที่อ้างอิงกรอบโครงความคิดของพุทธศาสนาซึ่งก็คือความหมายว่า ผู้ตั้งอยู่ในธรรมหรือราชาแห่งธรรม ทั้งหมดยนี้(ทั้งอิทธิพลภาษาสันสกฤตและบาลี)ได้เข้ามาพัฒนาแนวความคิดและกำหนดรูปแบบกษัตริย์ภาพของไทย ซึ่งแม้ว่าในสมัยอยุธยา ความเป็นกษัตริย์แบบเทวราชตามแนวภาษาสันสกฤตจะพัฒนาเข้มข้นชัดเจน แต่อิทธิพล(ที่มาพร้อมกับภาษาบาลี)ของพุทธศาสนายังได้พัฒนาต่อไปโดยเชื่อมโยงกับชนชั้นปกครองอย่างใกล้ชิด ในขณะที่ส่งเสริมสถาบันของผู้ปกครองด้วยลัทธิเกี่ยวกับความเชื่อทางพุทธศาสนาเรื่องบุญ-บาปมี และชาติภพ(ซึ่งปะปนโดยลัทธิฮินดู) ก็ได้สร้างสถาบันอีกด้านหนึ่งว่าด้วยการสั่งสอนกฎแห่งกรรม นรก สวรรค์ และการทำความดี (กุศล) ตามหลักพุทธศาสนา ทั้งนี้ได้ค่อย ๆ ซึมซับเข้าไปจนถึงในหมู่บ้าน เชื่อมโยงชาวบ้านให้ยอมรับหลักการปกครองแบบเทวราช-ธรรมิกราช รวมทั้งระบบความไม่เสมอภาคในระบบชนชั้นเจ้า-นายด้วย นอกจากนี้ การนับถือพุทธศาสนาของชาวบ้านกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระบบผีหรือระบบจริยธรรมชุมชนของชาวบ้านอ่อนแอลงยึดคลองของชาวบ้านก็ค่อย ๆ คลายความสำคัญ ขาดการพัฒนาไปในด้านที่มีเหตุผลมากขึ้น เมื่อผู้ปกครองมี “อำนาจเป็นล้นพ้น” กษัตริย์ราชเจ้า คือ “พระเจ้าแผ่นดิน” และเป็น “เจ้าชีวิต” ของทุกคนในแผ่นดิน ระบบกรรมสิทธิ์รวมในชุมชนหมู่บ้านจึงถูกระทบอย่างแรง ความเสมอภาคในระบบเครือญาติถูกทำลายด้วยระบบไพร่ ทาส ความเสมอภาคสมานฉันท์กลายเป็นระบบใหม่ในความสัมพันธ์ระหว่าง นาย-ทาส กับ นาย-ไพร่ คนกลายเป็นสิ่งมีราคาและซื้อขายกันได้ คนขาดอิสรภาพในแรงงานของตัวเองทั้งหมด การผลิตของชุมชนไม่ใช่เพื่อชุมชนและตนเองอย่างเดิมอีกต่อไป แต่เป็นการผลิตเพื่อเสียภาษีให้กับรัฐ หรืออำนาจภายนอกชุมชน อ้าย-อี ซึ่งเคยมีฐานะไม่ต่างกันมากในชุมชน กลับถูกแบ่งแยกเป็นชาย-หญิง และค่าเดิมมีสภาพตกต่ำลงโดยการเรียกของชนชั้นปกครอง และในกฎหมายของรัฐ ฐานะของ

ผู้หญิงลวดเหลือเป็นลวดคล้ายกับสมบัติอย่างหนึ่งของผู้ชาย ดังนั้น ในแง่
การเมืองการปกครองในช่วงศักดินา วัฒนธรรมชุมชนหมู่บ้านแบบบุพกาลถูก
ทำลายลงและถูกกีดกร่อนจนกลายเป็นตะกอนไปแล้ว สิ่งที่เหลืออยู่อย่างเห็น
ชัดเจนกว่าอย่างอื่นนั้นเป็นเรื่องของพิธีกรรม

ลุงนั้งหน้าเรือนทำจักสานเป็นช่างซ่อมเครื่องมือเครื่องใช้ของหมู่บ้าน
ในอ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์

III

อย่างไรก็ดี อาจกล่าวได้ว่า ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์
นั้น มีประเด็นในทางปรัชญาที่ค่อนข้างสวนทางกัน นำเอามาถกเถียงกันได้ สิ่ง
ที่กล่าวไปข้างต้นได้ทำให้ดูเหมือนว่าศาสนาพุทธเข้ามาในสังคมไทยพร้อมกับนำ
ความไม่เสมอภาคมาให้ และในขณะเดียวกันดูเหมือนกับว่าศาสนาพุทธได้ช่วย
ส่งเสริมสถาบันการเมืองการปกครองที่ทำลายหลักความเสมอภาคในชุมชนหมู่บ้าน

หีบปุ๋ยเคมีมัดฟ้าย หัตถกรรมฟ้ายของยาย หมูบ้านริมลำน้ำยม อ.วังชิ้น จ.แพร่

บ้านโดยตั้งระบบอำนาจที่มีชั้นลดหลั่นกันลงมาเพื่อการบริหารควบคุมกำลังคน และการทำให้ราชอาณาจักรมั่นคงอยู่ได้ แต่แท้จริงเมื่อพิจารณาจากหลักปรัชญาของศาสนาพุทธเองแล้ว ไม่ได้เป็นเช่นนั้นเลย ความรู้จากศาสนาที่เป็นการศึกษาโดยดีความของสังคมการเมืองนั้นคือเรื่องในทางปฏิบัติ และเป็นการพัฒนาทางศาสนาที่เกิดขึ้นได้จริงในประวัติศาสตร์ ซึ่งประวัติศาสตร์แต่ละแห่งก็จะมีลักษณะเฉพาะของมัน เช่นในอินเดีย(ที่เกิดของศาสนาพุทธ)กลับตรงกันข้าม กล่าวคือ ศาสนาพุทธทำให้ลัทธิพราหมณ์ที่ส่งเสริมระบบวรรณะสั่นคลอน ศาสนาพุทธในอินเดียช่วยปลดปล่อยคนอินเดียในวรรณะต่ำ ๆ ให้เป็นอิสระ แต่ถ้าเราจะถกเถียงกันในเชิงปรัชญาเรื่องศาสนาก็ค่อนข้างจะมีลักษณะเอกภาพมากกว่า แม้กระนั้นก็สามารถทำให้เกิดคำถามที่แตกต่างกันได้มากมายเช่นกัน

ว่าที่จริงแล้ว เมื่อเราดูที่พุทธศาสนาเป็นหลักเพื่อหาคำตอบในเรื่องความเสมอภาค เราคงได้เห็นแล้วว่า พระพุทธเจ้าในขั้นต้นที่สวดทรงยืนยันความเสมอภาคของมนุษย์โดยต่อต้านระบบวรรณะของพวกพราหมณ์เหมือนกับที่ต่อ

มาพระคริสต์ประกาศความเสมอภาคของมนุษย์โดยไม่ยอมรับระบบทาสของพวกโรมัน บนฐานของทุกสิ่งทุกอย่างที่รวมทั้งในแง่การเมืองและสังคมนั้น หลักการความเสมอภาคของพุทธศาสนายุ่ที่หลัก “ธรรม” ซึ่งเป็นความถูกต้องชอบธรรม (righteousness) อันครอบคลุมถึงหลักความยุติธรรม (justice) ด้วย ดังนั้น ในทางพุทธศาสนา แม้กษัตริย์จะทรงอำนาจอันยิ่งใหญ่ในโลก พระองค์ก็ต้องทรงดำรงอำนาจอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องชอบธรรม หรือจะต้องเป็นกษัตริย์ผู้ประกอบด้วยธรรม (ธัมมิก หรือ ธัมมิก) ดังที่เราได้เห็นอยู่แล้วว่ากษัตริย์ต้องทรงพระราชวินิจฉัยในหลักแห่งทศพิธราชธรรม ซึ่งจะทำให้พระองค์เป็นธัมมิกราชผู้บำเพ็ญไปสู่อุทิศความสุข

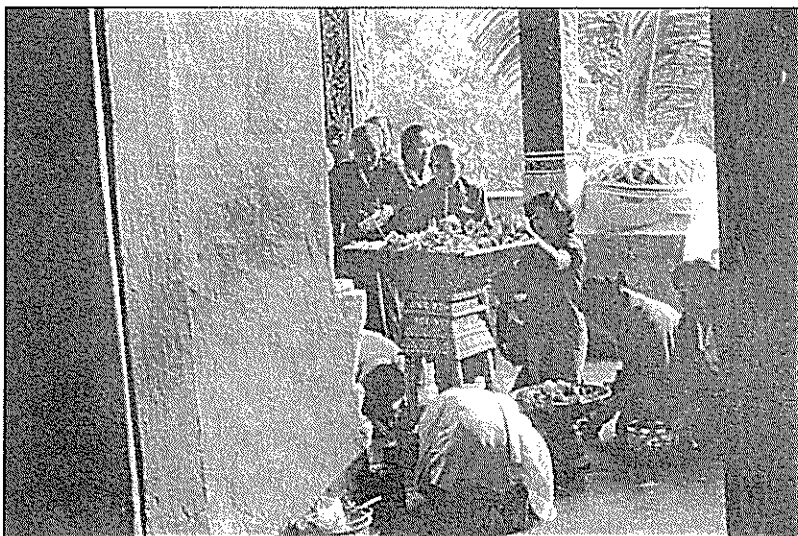
ภายใต้หลักแห่ง ธรรม หรือ ธรรมะ ของพุทธศาสนา พื้นฐานของการพิจารณามนุษย์อย่างเสมอภาค คือ กฎแห่งไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) ไม่มีมนุษย์คนใดจะพ้นจากกฎนี้ได้ ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงเสมอภาคโดยหลักแห่งธรรม ในทางปฏิบัติต่อกันในฐานะที่เป็นมนุษย์อันเสมอภาคเหมือนกันนั้น มนุษย์ต้องเคารพในความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกันอย่างเสมอภาคเหมือนกันหมด หรือที่เรียกว่า สมานัตตตา ก็คือมนุษย์มีความภาคภูมิใจและมีเกียรติในฐานะที่เป็นมนุษย์ทัดเทียมกัน นี่น่าจะถือเป็นหลักแห่งความเป็นประชาธิปไตย พื้นฐานอันเกิดจากหลักธรรมของพุทธศาสนาได้อย่างดี และถ้าจะพูดถึงแง่มุมของอิสรภาพ เราชาวพุทธก็รู้กันดีอยู่แล้วว่าพุทธศาสนาเปิดทางให้แก่มนุษย์เข้าถึงธรรมชาติหรือแก่นแท้ของธรรมชาติด้วยหลักการที่มนุษย์สามารถพัฒนาตนเองได้โดยควบคุมตัวเองภายในหลักของศีลธรรมและมรรค มนุษย์จะเข้าถึงคุณความดีพร้อมกับการเกิดของปัญญาและความสุขอันถาวร

ก็คงจะเป็นด้วยหลักธรรมของพุทธศาสนาเองที่ค่อย ๆ สร้างความสมานฉันท์ระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนหมู่บ้านเข้าด้วยกัน เป็นขั้นที่ช่วยยารอยแยกแห่งความไม่เสมอภาคของวัฒนธรรมเมืองกับวัฒนธรรมชนบทให้ต่อเข้าด้วยกันอย่างดี

แม้กระนั้น ปัญหาที่ยังมีอยู่ เช่น ในความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์หลักธรรมของพุทธศาสนาไม่ได้ดำรงอยู่อย่างบริสุทธิ์ สิ่งที่พัฒนากลายเป็นความเชื่อของพุทธศาสนาซึ่งส่วนใหญ่มาจากชาตก และการปะปนของลัทธิพราหมณ์ คือ

พุทธศาสนาแบบชาวบ้านที่ครองใจชาวบ้านอยู่ หลักการแห่งการทบทวนด้วยเหตุผลเพื่อเข้าถึงการแสวงหาสัจธรรม (truth) มิได้รับการศึกษาวิเคราะห์วิพากษ์ในเชิงปรัชญาที่สามารถถ่ายทอดลงมาเป็นกระแสอิทธิพลเข้าถึงชาวบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อถึงตรงนี้ก็เราก็จะเห็นว่าเกิดสิ่งผิดแปลกบางอย่างในสังคมระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ สังคมและวัฒนธรรมชาวบ้านละทั้งผี แต่ก็ไม่สามารถปรับระดับเข้ากับการศึกษาธรรมะที่ไม่ต้องการการตอบแทนด้วยผลประโยชน์ทางวัตถุ จึงขาดคุณลักษณะที่สามารถโน้มเอียงไปในทางปัญญา ในขณะที่เดียวกันวัฒนธรรมชาวบ้านก็สร้างอิทธิพลให้กับชาวเมืองด้วยเช่นกัน กลายเป็นวัฒนธรรมชาวบ้านแบบดิบๆ สุกๆ ที่ชาวเมืองพัฒนาขึ้นมาด้วย ดังนั้น เมื่อถึงตอนที่ลัทธิเสรีนิยมแบบฝรั่งเข้ามาก็เลยไม่มีฐานจะรองรับ กลายเป็นปัญหาในเรื่องการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยที่เห็นอยู่ทุกวันนี้ น่าสนใจที่จะต้องหาคำตอบจากลักษณะการเกิดแนวหักเหในทิศทาง (deviation) ของพุทธศาสนาเหมือนกัน ซึ่งอาจจะทำโดยไม่ใช่ในเชิงปรัชญาเท่านั้น แต่สามารถแผ่เข้าไปศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์และศีลธรรม รวมทั้งวัฒนธรรม ซึ่งจะช่วยให้เห็นพัฒนาการในทางที่เป็นข้อเท็จจริงชัดเจนในคำตอบขึ้นมาได้อย่างรอบด้าน

บทความนี้ไม่ต้องการจะเขียนถึงแนวความคิดความเสมอภาคแบบตะวันตก ดังนั้น จึงไม่ได้สนใจที่จะกล่าวถึงหน้าประวัติศาสตร์ของไทยเมื่ออิทธิพลของฝรั่งเข้ามาครอบงำการเปลี่ยนแปลงหันเหความคิดของคนไทยไปสู่แนวคิดที่เป็นอิสระมากขึ้นจากการอุปถัมภ์แบบศักดินา นับจากปี ค.ศ. 1932 หรือ พ.ศ. 2475 เราเห็นพัฒนาการของการเรียกร้องความเสมอภาคมาตลอด สิ่งที่ไม่เคยขัดแย้งก็เกิดความขัดแย้งขึ้นถึงขั้นรุนแรงฆ่าฟันกัน ความเสมอภาคในอุดมคติยังไม่เกิดขึ้นสมบูรณ์หรือถึงขั้นเป็นที่พึงพอใจ เพราะระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยของไไทยนั้นยังไม่เติบโตเต็มที่ ดิบ ๆ สุก ๆ เหมือนกับวัฒนธรรมชาวบ้านที่พัฒนาในเมืองนั่นเอง ถึงตอนนี้น่าสุดก็มีเรื่องหลักกฎหมายเกี่ยวกับ "สิทธิมนุษยชน" (human rights) ขึ้นมาอีก ก็เป็นลัทธิทางเลือกใหม่ของฝรั่งเหมือนกัน การตีความเรื่องความเสมอภาคในเมืองไทยก็คงจะซับซ้อนและสับสนมากขึ้น วัฒนธรรมหมู่บ้าน ระบบการเมืองที่เน้นหลักแห่ง

ผู้มีศรัทธานำดอกไม้มาบูชาพระธาตุจอมทอง จ. เชียงใหม่
แต่เช้ามีดในวันพระ 15 ค่ำ

อำนาจและพุทธศาสนา จะช่วยเป็นตำราค้นคว้าอ้างอิงในเรื่องนี้ได้อย่างไรบ้าง
จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก อย่างน้อยก็ในแนวความคิดของผู้เขียน

เมื่อขบวนการพัฒนาทางการเมืองยังไม่ได้ช่วยสร้างระบบความเสมอภาค
ได้อย่างแท้จริง ก็คงไม่ต้องไปพูดถึงเรื่องความเสมอภาคในระบบเศรษฐกิจหรือ
สังคม ถ้าหากเรารู้สึกเกรงใจรัฐน้อยลงหน่อย เราก็สามารถที่จะพูดว่า ประชาชน
ที่ยากจนนั้นเป็นผู้ถูกกระทำมาตลอด ถูกกระทำในทางระบบภาษีอากรซึ่งยังไม่
เป็นธรรมพอ สวัสดิการซึ่งเป็นสิ่งตอบแทนการเสียภาษีอากรอันรัฐจะต้องให้
กลับแก่ประชาชนให้มากแต่กลับกลายเป็นความสะดวกสบายของคนในเมือง
หลวง คนที่มีอภิสิทธิ์จึงต้องสำนึกว่าตนคือผู้ปล้นสวัสดิการของประชาชนชน
ชั้นกลางซึ่งเกิดขึ้นใหม่คือผู้ครอบงำทางการศึกษา ทางกฎหมาย ทางเศรษฐกิจ
และวัฒนธรรมโดยการนำชนชั้นที่ยากจน ซึ่งในการนี้ไม่เห็นมีหลักमानัตตดา
นอกจากความ “เมตตาปราณี” ที่เหมือนกับ “การโปรยทาน” ในพุทธศาสนา
และทุกวันนี้ระบบทุนนิยมกำลังจะทำให้หลักการของความเป็นพี่น้องสมานฉันท์

สิ้นสุดลงโดยเด็ดขาด เงินต้องเข้ามาแทนที่จริยธรรม คุณธรรม และธรรมะของพุทธศาสนา เงินจะศักดิ์สิทธิ์ยิ่งกว่าผีและพระพุทธรเจ้าเสียอีก

เราคงไม่ต้องพูดถึงเรื่องความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคมที่ในขณะนี้โลกกำลังเรียกร้องกันอย่างรุนแรง เพราะทรัพยากรของโลกกำลังเหลือน้อยลง และนี่คือหลักการของ globalization, globalism แบบฝรั่งต้นตำรับ (หรือลัทธิอาณานิคมยกสอง) ไม่ใช่โลกาภิวัตน์ อยากไล่ตามโลกให้ทันอย่างของไทย!

ปัญหาเร่งด่วนของสังคมไทยตอนนี้ ไม่ใช่การเร่งไปแข่งในสังคมโลกาภิวัตน์อย่างแน่นอน แต่ที่น่าจะพิจารณาก็คือความเสมอภาคในสังคม ความเสมอภาคตรงนี้จะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าความยุติธรรมก็ได้ เพราะตามคำภาษากรีก ison หรือ isotes ซึ่งโดยตัวเองมีความหมายว่า “ความเสมอภาค” แต่ในขณะเดียวกันก็ยังตรงกับความหมายว่า “ยุติธรรม” (dikaiosyne) ได้อีกด้วย เมื่อคนกรีกพูดถึง “ความเสมอภาค” เขาหมายถึง “ความยุติธรรม” นั่นเอง ดังนั้น “ความเสมอภาค” คือหลัก “ความยุติธรรม” ของสังคม และต้องเข้าใจในที่นี้ด้วยว่า “ความเสมอภาค” ไม่ได้แปลว่า “การต้องเท่ากันในทุกสิ่งทุกอย่าง” แต่หมายถึงการจัดสรร “ความไม่เสมอภาค” ให้เกิด “ความยุติธรรม” เข้าทำนองการจัดความเสมอภาคแบบ geometrical equality และในการจัดการนี้เราคงต้องย้อนไปยึดหลักการในอดีตของเราให้ดี เอาอดีตกลับมาให้ได้ แล้วพัฒนาอุดมการณ์ใหม่ ๆ จากสากลไปพร้อมกัน ทำให้ทั้ง 2 อย่างรวมตัวกันได้สนิท

IV

ในอดีตเรามีหลักการของกฎการอยู่ร่วมกัน แต่เราไม่มีคำอธิบายเกี่ยวกับคำว่า “มนุษย์” ข้าราชการระบบการปกครองแบบศักดินาซึ่งสืบต่อการปกครองแบบชุมชนหมู่บ้านของเราทำให้สังคมไม่เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางปรัชญา การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในกระแสนี้จะทำให้การอธิบายเกี่ยวกับเรื่องของ “มนุษย์” เพิ่มเติมจากแนวศาสนาและศีลธรรม สังคมจึงไม่สนใจที่จะเรียกร้อง ไม่คิด ไม่ตั้งคำถาม และยอมจำนนมาตลอด กว่าที่จะรู้จักสิ่งเหล่านี้ก็ต้อง

มีคอนทราสต์ให้ หามาให้ก็เป็นการนำ “ของแปลก” เข้ามา กว่าที่จะรู้ว่าจะเข้าใจ ย่อมกินเวลา ยิ่งสังคมศักดินาโบราณยังมีอิทธิพลอยู่ ก็ยิ่งต้องใช้เวลามากยิ่งขึ้น ไปอีก

แต่สิ่งที่ผู้เขียนสนใจมากที่สุดก็คือทำอะไรเราจึงจะสามารถสร้างแนวคิดเรื่อง “มนุษย์กับความเสมอภาค” ตามความรู้ดั้งเดิมของเราและจากการศึกษาเรื่องราวของสังคมต่าง ๆ ให้มากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้เป็นพื้นฐานมาคานกำลังความคิดกับกลุ่ม Utilitarians ในเมืองไทย ที่คอยแต่คิดตามอย่างพวกฝรั่งแนวเสรีทุนนิยม และที่คอยแต่เอาประโยชน์เป็นเครื่องชี้ให้ได้ และจริง ๆ ก็คือกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่สร้างความพินาศให้กับบ้านเมืองมากที่สุด

ถ้ารู้ว่า “มนุษย์” ในแนวคิดผสมผสานใหม่ของเราเป็นอย่างไรแล้ว จะได้เข้าใจว่ารูปแบบ “ความเสมอภาค” อย่างของเราต้องเข้าทำนองไหน อย่างน้อยเราอาจคิดตั้งชื่อ “ประชาธิปไตย” ของเราเสียใหม่ก็ยังได้ เพื่อเป็นการสถาปนาสิ่งดี ๆ ที่ไม่จอมปลอมอีกต่อไป

บรรณานุกรม

- Bauer, P.T. 1981. *Equality, the third world and economic delusion*. Methuen.
- Lakoff, Sanford A. 1966. *Equality in political philosophy*. East-West Center Editions.
- Loai Nho. 1974. *Tu Dien Tay—Nung—Viet* (พจนานุกรมไต๋นง—เวียดนาม). Nha Xuat Ban Khoa Hoc Xa Hoi.
- Siriwardena, R., ed. 1987. *Equality and the religions traditions of Asia*. Frances Pinter (Publishers).
- Waldron, Jeremy. 1984. *Theories of rights*. Oxford: Oxford University Press.
- จักรทิพย์ นาดสุภา. 2529. บ้านเมือง. กรุงเทพฯ: โครงการส่งเสริมสถาบันหมู่บ้านและร่วมกับสถาบันอื่น ๆ.
2537. วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต). 2537. พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

ที่มาของภาพประกอบ

- เป็รื่อง เปลี่ยนสายสืบ. 2541. วิถีชนบท: ถิ่นฐาน จิตวิญญาณ และภูมิปัญญาของพื้นที่ถิ่นไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอศิลปแห่งรัชกาลที่ 9. เป็รื่อง เปลี่ยนสายสืบ คือศิลปินผู้ถ่ายทอดภาพทั้งหมดในหนังสือเล่มนี้